

Motion till riksdagen 2010/11:A11

av Ylva Johansson m.fl. (S)
med anledning av prop. 2010/11:89

Ändrade regler om övertid och skyddskommitté

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i arbetstidslagen (1982:673).

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i arbetstidslagen och i arbetsmiljölagen:

- ? Kravet på dispens från Arbetsmiljöverket för uttag av extra övertid¹ per kalenderår och extra mertid per kalenderår tas bort. I stället framgår av lag att extra övertid och extra mertid får tas ut med högst 150 timmar per arbetstagare under ett kalenderår om det finns särskilda skäl för det och situationen inte har varit möjlig att lösa på annat rimligt sätt.
- ? Det ska inte längre vara möjligt att få dispens från Arbetsmiljöverket från begränsningen av övertidsuttag per kalendermånad och fyraveckorsperiod.
- ? Det ska inte längre vara nödvändigt att söka tillstånd hos Arbetsmiljöverket om nödfallsövertid ska tas ut för längre tid än två dygn.
- ? Möjligheten att medge avvikelse från kravet att underrätta den lokala arbetstagarorganisationen om nödfallsövertidsarbete tas bort.
- ? Skyddsombud ges möjlighet att göra framställningar till arbetsgivaren om det behövs för att säkerställa att arbetstidslagens krav när det gäller extra

¹ På kollektivavtalsbundna arbetsplatser är övertid och mertid reglerade i avtalen. De föreslagna förändringarna gäller därför bara på arbetsplatser som saknar kollektivavtal.

Fel! Okänt namn på

- övertid, extra mertid och nödfallsövertid följs, samt att få detta prövat av Arbetsmiljöverket.
- ? Genom ett kollektivavtal ska ett organ som också behandlar andra frågor än arbetsmiljöfrågor få utses till skyddskommitté². Ett sådant organ får ha en annan benämning än skyddskommitté.
- ? Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2011.

Ändringar i arbetstidslagen

Arbetstidslagen (1982:673) reglerar arbetstiden, inklusive övertid och mertid. Hela lagen eller delar av lagen får avtalas bort genom kollektivavtal, som dock inte får medföra att mindre förmånliga villkor tillämpas än vad som följer av EU:s arbetstidsdirektiv (2003/88/EG). Så har också skett för större delen av arbetsmarknaden. De ändringar i arbetstidslagen som regeringen föreslår riktar sig därmed främst till företag som inte omfattas av kollektivavtal.

I dag får Arbetsmiljöverket, om kollektivavtal inte kan träffas, medge ytterligare övertid utöver allmän övertid med högst 150 timmar per arbetstagar och kalenderår, eller ytterligare mertid med samma begränsning. Arbetsmiljöverket får också, om det finns särskilda skäl, ge dispens från bl.a. vissa bestämmelser om nödfallsövertid och begränsningen av övertidsuttag under en fyraveckorsperiod eller en kalendermånad.

Slopat krav på dispens för extra över- och mertid

Arbetsmiljöverket får varje år in ytterst få ansökningar om extra övertid och ännu färre om extra mertid. Regeringen tror att efterlevnaden av lagens regler är dålig, dvs. att arbetsgivare bryter mot lagen och tar ut mer övertid än vad som är tillåtet. Mot bakgrund av de förmodade lagbrotten och att de flesta ansökningar som prövas i sak beviljas av Arbetsmiljöverket menar regeringen att kravet på dispens innebär onödig administration för de arbetsgivare som försöker följa lagens regler.

I andra sammanhang där missförhållanden uppdragas är det inte ovanligt att regeringens representanter hävdar att det inte är reglerna det är fel på utan att det bara krävs bättre kontroll. I detta sammanhang drar dock regeringen slutsatsen att om det kan antas att lagbrott begås bör reglerna avskaffas eftersom det annars blir orättvist för dem som försöker följa dem.

² Enligt AML ska skyddskommitté tillsättas på alla arbetsplatser med fler än 50 anställda. Om det finns färre antal anställda ska skyddskommitté tillsättas om det begärs av de anställda.

Fel! Okänt namn på

I propositionen föreslås att kravet på dispens från Arbetsmiljöverket för uttag av extra övertid och extra mertid, utöver de 200 timmar som redan är tillåtet enligt nuvarande lag, tas bort. I stället ska det enligt lag vara tillåtet att ta ut extra övertid och extra mertid med högst 150 timmar per arbetstagare och kalenderår om det finns särskilda skäl för det och situationen inte har varit möjlig att lösa på annat rimligt sätt.

Det är väl känt att övertidsarbete kan medföra hälsorisker. Med de föreslagna reglerna kan det befaras att allmän övertid och extra övertid blandas samman och att det totala övertidsuttaget ökar. I praktiken riskerar vi att det blir ett ”allmänt tak” för övertidsuttag på 350 timmar per arbetstagare och kalenderår. Vi bedömer därför att arbetstagarnas ohälsa riskerar att öka om förslaget genomförs.

Regeringen säger sig ofta värna den svenska kollektivavtalsmodellen. Vi kan inte se att de nämnda ändringarna bidrar till detta – tvärtom. Eftersom de innebär ett gynnande av arbetsgivare som väljer att inte teckna kollektivavtal riskerar de i själva verket att försvåra möjligheterna att teckna avtal och underminera kollektivavtalsmodellen. Hittills har Arbetsmiljöverket i sin hantering av dispensärenden begärt att arbetsgivaren visat att kollektivavtal inte har kunnat träffas genom att förhandlingsprotokoll biläggs ansökan. Om regeringens förslag till ändringar genomförs kommer arbetsgivare inte ens att behöva försöka teckna kollektivavtal innan extra över- eller mertid får tas ut. Eftersom lagstiftning har normerande verkan för de kollektivavtal som träffas tar vi det för troligt att arbetsgivares vilja att avtala om övertidsuttag kommer att minska och att krav på omregleringar i befintliga kollektivavtal kommer att ställas.

Vi ser snarare behov av att Arbetsmiljöverkets tillsyn skärps och att hälsoaspekterna alltid ska beaktas när en arbetsgivare begär övertidsdispens än behov av att kravet på dispens tas bort.

Nödfallsövertid

Regeringen föreslår att kravet på att söka tillstånd hos Arbetsmiljöverket om nödfallsövertid ska tas ut för längre tid än två dygn tas bort. I likhet med det vi har anfört avseende borttagandet av kravet på dispens för extra över- och mertid anser vi att det finns risk för att det totala övertidsuttaget ökar och viljan att teckna kollektivavtal minskar om förslaget genomförs.

Möjlighet för skyddsombud att ingripa

Eftersom det finns ett behov av kontroll om arbetsgivare utan kollektivavtal får rätt att ta ut extra övertid, mertid och nödfallsövertid utan tillstånd från Arbetsmiljöverket föreslår regeringen att skyddsombud ges möjlighet att göra framställningar till arbetsgivaren om det behövs för att säkerställa att de föreslagna kraven i arbetstidslagen följs, samt att få detta prövat av Arbetsmiljöverket.

Fel! Okänt namn på

Det är bra om skyddsombudens ställning stärks. Det är dock ett problem att det ofta saknas lokala skyddsombud på arbetsplatser utan kollektivavtal. Ansvaret för att kontrollera lagens efterlevnad hamnar då i stället hos de regionala skyddsombuden som rimligen inte kan känna till all förekomst av extra övertids- och mertidsuttag på ett stort antal företag inom sitt område och därför har relativt små möjligheter att ingripa.

Enligt vår mening måste det för att det ska kunna fungera finnas med ett krav om att arbetsgivaren är skyldig att fortlöpande förse skyddsombudet med information om de anteckningar gällande all över- och mertid som denne är skyldig att föra.

Sammanfattningsvis vill vi socialdemokrater betona vikten av att den svenska modellen med kollektivavtal som huvudinstrument för reglering av villkoren på arbetsmarknaden värnas. Regelsystem som bidrar till att i allt större omfattning gynna de företag som inte omfattas av kollektivavtal riskerar att undergräva en väl fungerande modell för förhandlingar, samverkan och en stabil arbetsmarknad med kända och givna spelregler. Regeringens förslag motverkar detta och leder till oacceptabla konsekvenser för en väl fungerande arbetsmarknad och riskerar även att medföra arbetsmiljömässiga försämringar. De nu gällande kollektivavtalen som innehåller regler för övertidsarbete är tecknade med utgångspunkt från nuvarande lagstiftning. Ett förändrat regelverk kommer att påverka alla företag som omfattas av kollektivavtal. Varje förändring som i detta avseende har verkan på grundförutsättningarna för gällande kollektivavtal kommer att medföra krav på förändringar i kollektivavtalen, vilket ovillkorligen framtvingar omregleringar samt komplicerar efterkommande avtalsrörelse. Förändringarna leder till att uttunna viljan att teckna kollektivavtal.

Stockholm den 24 mars 2011

Ylva Johansson (S)

Raimo Pärssinen (S)

Maria Stenberg (S)

Johan Andersson (S)

Ann-Christin Ahlberg (S)

Patrik Björck (S)

Kerstin Nilsson (S)